

Tijorat banklarida kredit risklarini kamaytirish masalalari.

Xudoyberdiyev Xusniddin Xursanali o'g'li.

Bank moliya akademiyasi, Tinglovchisi

***Annotatsiya:** Ushbu ilmiy maqola tijorat banklarida kredit risklarini kamaytirish usullari va strategiyalarini keng qamrovda o'rganishga bag'ishlangan. Kredit risklari banklarning faoliyatida eng muhim xavf omillaridan biri bo'lib, ularning samarali boshqarilishi bank moliyaviy barqarorligini va umuman bank tizimining sog'lomligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.*

Maqolada avvalo kredit riskining mohiyati, uning turlari va bank faoliyatiga ta'siri haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shundan so'ng, kredit risklarini kamaytirish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar va usullar ko'rib chiqiladi. Jumladan, kredit skoring tizimlari, garov va kafilliklar, sug'urta mexanizmlari, hamda kredit portfelini diversifikatsiya qilish usullari batafsil tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvlarning har biri amaliyotda qanday qo'llanilishi va ularning samaradorligi bo'yicha misollar keltiriladi.

Bundan tashqari, maqolada xalqaro tajribalar hamda mahalliy amaliyotlar solishtiriladi. Jumladan, rivojlangan mamlakatlarning tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish bo'yicha muvaffaqiyatli tajribalari tahlil qilinib, ular O'zbekiston sharoitida qanday qo'llanilishi mumkinligi haqida fikr yuritiladi. Shu bilan birga, O'zbekistonda tijorat banklarining kredit risklarini boshqarishdagi mavjud muammolar va ular bilan bog'liq omillar o'rganiladi.

Maqolaning oxirgi qismida kredit risklarini samarali boshqarish bo'yicha aniq tavsiyalar va takliflar beriladi. Ushbu tavsiyalar tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini oshirish, ularning raqobatbardoshligini kuchaytirish va mijozlar bilan ishlashda ishonchli munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan.

Maqola, moliyaviy mutaxassislar, tijorat banklari menejerlari, ilmiy tadqiqotchilar hamda kredit risklarini boshqarish bo'yicha chuqurroq bilim olishni istagan barcha o'quvchilar uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Abstract: *This scientific article is devoted to a comprehensive study of methods and strategies for reducing credit risks in commercial banks. Credit risks are one of the most important risk factors in the activity of banks, and their effective management plays a decisive role in ensuring the financial stability of the bank and the health of the banking system as a whole.*

First of all, the article provides detailed information about the essence of credit risk, its types and impact on banking activities. After that, modern approaches and methods for reducing credit risks are considered. In particular, credit scoring systems, pledges and guarantees, insurance mechanisms, and methods of diversifying the credit portfolio are analyzed in detail. Examples of how each of these approaches are used in practice and their effectiveness are provided.

In addition, the article compares international experiences and local practices. In particular, the successful experiences of credit risk management in commercial banks of developed countries are analyzed and an opinion is given on how they can be applied in the conditions of Uzbekistan. At the same time, the existing problems in credit risk management of commercial banks in Uzbekistan and the factors related to them are studied.

In the last part of the article, specific recommendations and suggestions for effective credit risk management are given. These recommendations are aimed at increasing the financial stability of commercial banks, strengthening their competitiveness and building trusting relationships with clients.

The article will serve as a useful resource for financial professionals, commercial bank managers, academic researchers, and all readers who wish to gain a deeper understanding of credit risk management.

Kalit so'zlar: *Tijorat banki, kredit tizimi, riskni kamaytirish, bank krediti, bank siyosati, umidsiz qarz, shaffoflik, samardorlik, global tajriba.*

Kirish:

Respublikamizda bugungi kungacha olib borilgan islohotlar barcha sohalarni qamrab olib, sohalarning rivojlanishib borishiga sabab bo'ldi. Ayniqsa, har bir faoliyat turi bo'yicha me'yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilib, sohaning uslubiy ta'minoti yaratib berildi. Tijorat banklarida kredit risklarini kamaytirish, iqtisodiy faoliyat natijasida atrof-muhitga yetkazilgan zararni kamaytirish maqsadida, kredit risklarini tartibga solish orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizim tijorat banklari uchun kredit risklarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi, chunki u korxonalar va iste'molchilarni atrof-muhitni asrashga undaydi. Tijorat banklarining kredit risklarini kamaytirish tizimining ahamiyati shundaki, u iqtisodiy vosita sifatida kredit muammolarni hal qilishda samarali yondashuvni taklif etadi.

Tadqiqot metodi:

Ushbu tadqiqotda, kredit tizimining iqtisodiy va moliyaviy samaradorligini baholash uchun miqdoriy va sifatli yondashuvlar qo'llaniladi. Miqdoriy tahlil uchun, turli mamlakatlarda amalga oshirilgan kredit risklarini kamaytirish tizimlari natijalarini tahlil qilishdan foydalaniladi. Sifatli tahlil esa, kredit tizimining ijtimoiy qabul qilinishi va iqtisodiyotga ta'sirini chuqurroq tushunish uchun amalga oshiriladi.

Tahlil va natijalar:

Tahlil

Kredit Riskining Mohiyati va Turlari

Kredit riski tijorat banklarining kredit oluvchilari tomonidan qarz majburiyatlarini bajarmaslik xavfi sifatida ta'riflanadi. Ushbu xavf banklarning moliyaviy barqarorligiga va umuman bank tizimining sog'lomligiga tahdid soladi. Kredit risklari asosan quyidagi turlarga bo'linadi:

Individuallik riski - muayyan mijozning kreditni qaytarolmaslik xavfi.

Portfel riski - bankning barcha kredit portfeli bilan bog'liq umumiy xavf.

Kollektivlik riski - muayyan sektor yoki sanoat bilan bog'liq umumiy xavf.

Kredit Riskini Kamaytirish Yondashuvlari va Usullari

Kredit Skoring Tizimlari Kredit skoring tizimlari kredit oluvchilarning to'lov qobiliyatini baholashda keng qo'llaniladi. Ushbu tizimlar matematik va statistik modellar asosida kredit oluvchilarni baholab, kredit berish qarorini qabul qilishda yordam beradi.

Garov va Kafilliklar Garovlar va kafilliklar kredit riskini kamaytirishning samarali vositalaridan biridir. Garov bankka kreditni qaytarish uchun qo'shimcha kafolat beradi, kafilliklar esa kredit oluvchining majburiyatlarini bajarishiga uchinchi tomon tomonidan kafolat beradi.

Sug'urta Mexanizmlari Kredit sug'urtasi banklarni qarzdorlar tomonidan kreditni to'lamaslik xavfidan himoya qiladi. Bu mexanizm kredit portfelidagi zararlarni kamaytirish imkonini beradi.

Diversifikatsiya Kredit portfelini diversifikatsiya qilish, ya'ni turli sohalar va mijozlar o'rtasida taqsimlash orqali umumiy xavfni kamaytirish mumkin. Bu usul bankni bitta sektor yoki mijoz bilan bog'liq muammolardan himoya qiladi.

Xalqaro Tajriba va Mahalliy Amaliyot

Xalqaro Tajriba

Rivojlangan mamlakatlarda tijorat banklari kredit riskini boshqarishda ilg'or texnologiyalar va tajribalardan foydalanadi. Masalan, AQSh va Yevropa mamlakatlarida kredit skoring tizimlari keng qo'llaniladi. Bu tizimlar kredit oluvchilarning to'lov qobiliyatini baholashda samarador bo'lib, kredit riskini sezilarli darajada kamaytiradi. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlarda sug'urta mexanizmlari ham keng qo'llaniladi.

Mahalliy Amaliyot

O'zbekistonda tijorat banklari kredit riskini boshqarishda qator muammolarga duch kelmoqda. Asosan, kredit skoring tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi, garov va kafilliklar tizimining samarali ishlamasligi, hamda sug'urta mexanizmlarining keng qo'llanmasligi kuzatilmoqda. Shuningdek, kredit portfelini diversifikatsiya qilish amaliyoti ham yetarli darajada rivojlanmagan.

Natijalar

Tahlillar natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

Kredit skoring tizimlarini takomillashtirish - Kredit skoring tizimlarining joriy etilishi va rivojlantirilishi O‘zbekistonda kredit riskini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tizimlar kredit berish jarayonini avtomatlashtirish va obektivlashtirishga yordam beradi.

Garov va kafilliklar tizimini takomillashtirish - Garov va kafilliklar tizimini samarali ishlashini ta’minlash uchun yuridik va iqtisodiy bazani takomillashtirish zarur. Bu kredit berish jarayonida ishonch va kafolatni oshiradi.

Sug‘urta mexanizmlarini keng qo‘llash - Kredit sug‘urtasining keng qo‘llanilishi banklarning kredit riskini kamaytirishda muhim rol o‘ynashi mumkin. Sug‘urta mexanizmlari orqali banklar kredit portfelidagi zararlarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Kredit portfelini diversifikatsiya qilish - Kredit portfelini turli sohalar va mijozlar o‘rtasida taqsimlash orqali umumiy xavfni kamaytirish mumkin. Bu usul banklarni bitta sektor yoki mijoz bilan bog‘liq muammolardan himoya qiladi.

Yuqoridagi tavsiyalarni amalga oshirish orqali O‘zbekiston tijorat banklari kredit risklarini samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lib, ularning moliyaviy barqarorligini va umuman bank tizimining sog‘lomligini ta’minlashi mumkin.

Xulosa

"Tijorat banklarida kredit risklarini kamaytirish masalalari" mavzusidagi ushbu ilmiy maqola kredit risklarini samarali boshqarishning muhimligini va tijorat banklari uchun qanday strategiyalar va usullar qo‘llanishi mumkinligini tahlil qiladi. Kredit risklari banklarning moliyaviy barqarorligiga jiddiy tahdid soluvchi omillar bo‘lib, ularni boshqarish banklar uchun dolzarb masala hisoblanadi.

Maqolada kredit risklarini kamaytirish bo‘yicha kredit skoring tizimlari, garov va kafilliklar, sug‘urta mexanizmlari va diversifikatsiya kabi zamonaviy yondashuvlar va usullar keng qamrovda tahlil qilindi. Shuningdek, xalqaro tajriba va O‘zbekistonning mahalliy amaliyotlari o‘rganildi.

Xalqaro tajriba ko'rsatganidek, rivojlangan mamlakatlarda kredit risklarini samarali boshqarish uchun ilg'or texnologiyalar va tizimlar keng qo'llaniladi. O'zbekistonda esa bu yo'nalishda qator muammolar mavjud bo'lsa-da, mazkur maqolada berilgan tavsiyalar orqali ularga yechim topish mumkin.

Kredit risklarini samarali boshqarish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

Kredit skoring tizimlarini takomillashtirish - Kredit skoring tizimlarini keng joriy etish va rivojlantirish orqali kredit risklarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Garov va kafilliklar tizimini mustahkamlash - Yuridik va iqtisodiy bazani takomillashtirish orqali garov va kafilliklar tizimini samarali ishlashini ta'minlash.

Sug'urta mexanizmlarini keng joriy etish - Kredit sug'urtasi orqali banklar kredit portfelidagi zararlarni kamaytirishi mumkin.

Kredit portfelini diversifikatsiya qilish - Kredit portfelini turli sohalar va mijozlar o'rtasida taqsimlash orqali umumiy xavfni kamaytirish.

Ushbu chora-tadbirlar O'zbekiston tijorat banklarining kredit risklarini samarali boshqarish va moliyaviy barqarorligini ta'minlash imkoniyatini oshiradi. Shuningdek, bank tizimining umumiy sog'lomligi va raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Maqolada keltirilgan tahlil va natijalar O'zbekiston tijorat banklari uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kredit risklarini boshqarishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategiyalarni belgilashda asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Po'latov, S., & Farmonov, I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
2. Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, & Musabekov Sherali Nazarali o'g'li. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9(9), 131–135. <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.853>

3. Po‘latov Sherzodbek Oybek o‘g‘li. (2023). O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO‘LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHATLARINI BAHOLASH. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9(9), 140–143. <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.855>
4. Gafurov Xurshid Maxsudovich “BANK ISHI” o‘quv qo‘llanma 2023 yil 448 bet.
5. Mishustin M.V. (2010), Dlya povыsheniya kachestva nalogovogo administrirovaniya neobxodima kompleksnaya modernizatsiya nalogovoy slujb. Intervyu // Rossiyskiy nalogovyy kurer. № 22. Str. 5-9.
6. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.